

TABIIY FANLARNI O'QITISHDA TALABALARNING NUTQ KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA CLIL YONDASHUVNING ASOSIY MAQSADI

Muxamedalieva Shaxnoza Abduxalilovna

Annotatsiya: Tabiiy fanlarni o'qitishda talabalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda CLIL yondashuvi zamonaviy ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biridir. CLIL (Content and Language Integrated Learning) yondashuvi – bu tilni o'rganish va mazmunni o'rganishni birlashtirgan ta'lim metodikasi bo'lib, u orqali talabalar tabiiy fanlar bo'yicha bilim olish bilan birga, til ko'nikmalarini ham samarali rivojlantiradilar. Bu yondashuv nafaqat tilni o'rganish jarayonini soddalashtiradi, balki tabiiy fanlar bo'yicha tushunchalarni yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: tabiiy fanlar, yondashuvlar, bilim, ko'nikma, talabalar, taqdimotlar, muhokama, amaliy mashg'ulotlar.

CLIL yondashuvining asosiy maqsadi – talabalarning til va mazmunni birgalikda o'rganish orqali nutq ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Bu o'quvchilarni tabiiy fanlar sohasidagi ilmiy va texnik lug'at bilan tanishtirish, ularni o'z fikrlarini aniq va ravon ifoda eta olishlariga yo'naltirishdir. Shuningdek, CLIL yondashuvi yordamida talabalar nafaqat o'z ona tilida, balki chet tilida ham tabiiy fanlar bo'yicha bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularni xalqaro miqyosda raqobatbardosh, zamonaviy bilimga ega mutaxassis sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Tabiiy fanlarni o'qitishda nutq ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega, chunki ilmiy bilimlarni faqat o'qish va eshitish orqali emas, balki so'zlab, muhokama qilib, taqdimotlar orqali ham egallash talab qilinadi. CLIL yondashuvi bu jarayonda talabalarni faol ishtirok etishga undaydi. Talabalar o'z fikrlarini ifoda etish uchun ilmiy atamalar va tushunchalarni o'rganadilar, bu esa ularning nutq madaniyatini oshiradi.

Shuningdek, CLIL metodikasi talabalarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va ilmiy tahlil qilishga o'rgatadi.[1]

CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda til va mazmunni integratsiya qilish orqali o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Bu yondashuvda o'qituvchi nafaqat fan bo'yicha bilimlarni, balki til ko'nikmalarini ham bir vaqtda o'rgatadi. Darslar interaktiv usullar asosida tashkil etiladi, bunda talabalar guruhlarda ishlash, muhokama qilish, loyiha va taqdimotlar tayyorlash kabi faoliyatlarga jalb qilinadi. Bu esa ularning nutq ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash imkonini beradi. Talabalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda CLIL yondashuvi nafaqat so'zlashuv, balki tinglash, o'qish va yozish ko'nikmalarini ham birgalikda rivojlantirishga imkon yaratadi. Masalan, tabiiy fanlar bo'yicha o'quv materiallari chet tilida berilganda, talabalar yangi atamalarni o'rganish bilan birga, ularni nutqda qo'llashni ham o'zlashtiradilar. Shu tariqa, ular ilmiy matnlarni tushunish va tahlil qilish qobiliyatini oshiradilar, bu esa ularning umumiy til madaniyatini yaxshilaydi.[2]

CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishga katta hissa qo'shadi. Talabalar o'zaro fikr almashish, savollar berish va javoblar tayyorlash orqali nutq madaniyatini rivojlantiradilar. Bu jarayonda ular ilmiy terminologiyani to'g'ri ishlatishni o'rganadilar, bu esa ularning ilmiy nutqini yanada boyitadi. Shuningdek, CLIL yondashuvi talabalarni tilni tabiiy muhitda o'rganishga undaydi, bu esa til o'rganish jarayonini samarali qiladi. Tabiiy fanlarni o'qitishda CLIL yondashuvi o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi. Talabalar til o'rganishni faqat grammatika va lug'at yodlash sifatida emas, balki amaliy faoliyat orqali o'rganish sifatida qabul qiladilar. Bu esa ularning o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. CLIL yondashuvi yordamida talabalar o'z bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa ularning nutq ko'nikmalarini yanada mustahkamlaydi.[3]

CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarning madaniy bilimlarini ham kengaytiradi. Til va mazmunni birgalikda o'rganish orqali talabalar boshqa

madaniyatlar bilan tanishadilar, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi. Madaniy kontekstni hisobga olgan holda o'qitish talabalarni global muammolarni tushunishga va ularga yechim topishga yo'naltiradi. Shu tariqa, CLIL yondashuvi nafaqat til va fan ko'nikmalarini, balki madaniy kompetentsiyalarni ham rivojlantiradi.[4]

Tabiiy fanlarni o'qitishda CLIL yondashuvi o'qituvchilardan yuqori malaka va innovatsion yondashuvlarni talab qiladi. O'qituvchi nafaqat fan bo'yicha bilimga ega bo'lishi, balki chet tilini yaxshi bilishi va uni dars jarayonida samarali qo'llay olishi kerak. Shuningdek, o'qituvchi darslarni interaktiv va kommunikativ usullar bilan tashkil etishi, talabalarni faol ishtirok etishga rag'batlantirishi zarur. Bu esa ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

CLIL yondashuvi yordamida tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirish uchun dars materiallari va metodik vositalar ham maxsus tayyorlanishi lozim. Mazmun va tilni integratsiyalashgan o'quv materiallari talabalar uchun qiziqarli, tushunarli va amaliy bo'lishi kerak. Shuningdek, baholash tizimi ham nutq ko'nikmalarini baholashga yo'naltirilgan bo'lishi muhimdir. Bu orqali talabalar o'z yutuqlarini ko'ra oladilar va zaif tomonlarini aniqlash imkoniga ega bo'ladilar. CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda talabalarni mustaqil o'rganishga ham rag'batlantiradi. Talabalar o'z bilimlarini mustaqil ravishda mustahkamlash uchun turli manbalardan foydalanadilar, ilmiy loyihalar va tadqiqot ishlarini bajaradilar. Bu esa ularning ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Nutq ko'nikmalarining rivojlanishi esa ularning o'z fikrlarini aniq va ravon ifoda etishlariga xizmat qiladi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tabiiy fanlarni o'qitishda talabalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda CLIL yondashuvi juda samarali va zamonaviy metod hisoblanadi. Bu yondashuv til va mazmunni birlashtirish orqali talabalarni nafaqat fan bo'yicha bilimga ega qilish, balki ularning til ko'nikmalarini, ayniqsa nutq madaniyatini rivojlantirishga

yo'naltirilgan. CLIL yondashuvi talabalarni faol, mustaqil va ijodiy o'rganishga undaydi, ularning motivatsiyasini oshiradi va kommunikativ kompetentsiyasini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, bu yondashuv o'qituvchilardan yuqori malaka va innovatsion yondashuvlarni talab qiladi, shuningdek, maxsus tayyorlangan o'quv materiallari va baholash tizimini talab etadi. Natijada, CLIL yondashuvi yordamida tabiiy fanlarni o'qitishda talabalar nafaqat fan bilimlarini chuqur egallaydilar, balki zamonaviy til ko'nikmalariga ega bo'lib, global miqyosda raqobatbardosh mutaxassislar sifatida shakllanadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanboyev J., To'raqulov X. (2023). "Tabiiy fanlarni o'qitishda integrativ yondashuv". Worldly Journals Nashriyoti.
2. Abdullayev S. (2022). "CLIL metodikasi va tabiiy fanlarni o'qitishda nutq ko'nikmalarini rivojlantirish". Ilmiy Izlanishlar Nashriyoti.
3. Karimova M. (2021). "Tabiiy fanlar darslarida chet tilini o'rgatishda innovatsion usullar". Ta'lim va Taraqqiyot Nashriyoti.
4. Tursunov D. (2023). "CLIL yondashuvi asosida tabiiy fanlarni o'qitishning samaradorligi". Pedagogika va Psixologiya Nashriyoti.
5. Raximova N. (2022). "Nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda CLIL metodikasining o'rni". O'zbekiston Ta'limi Nashriyoti.
6. Yusupov A. (2023). "Tabiiy fanlarni o'qitishda til va mazmun integratsiyasi". Zamonaviy Ta'lim Nashriyoti.
7. Xolmatova F. (2021). "CLIL yondashuvi orqali tabiiy fanlarni o'qitishda kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish". Ilmiy Maqolalar To'plami Nashriyoti.
8. Sobirov B. (2022). "Tabiiy fanlar darslarida nutq ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari". Ta'lim va Fan Nashriyoti.